

TRIGLAVSKI
NARODNI
PARK

Časopis za
prebivalce
obiskovalce
prijatelje in
podpornike

SVET POD TRIGLAVOM 17

LJUDJE V PARKU Narava
REPORTAŽE Kulturna dediščina
PARTNERJI Življenje v parku
INFORMACIJE Narodni park v svetu

2009-2011

*Predsedovanje Slovenije
Alpski konvenciji*

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OKOLJE IN PROSTOR

Urednikov uvodnik

BESEDILO • Jože Mihelič

KAZALO

- 3 **30 LET PARKA**
- 4 **UVODNIK**
- 6 **ALPSKA KONVENCIJA**
- 10 **NARAVA**
- 13 **KULTURA**
- 14 **OSEBNOSTI**
- 15 **PROJEKTI**
- 18 **STRANI ZA MLADE IN
MLADE PO SRCU**
- 19 **AKTUALNO**
- 24 **IZLET ŠTEVILKE**

Naslovnica TRIGLAV

Triglav se pogosto pojavlja na naslovnici našega časopisa (tokrat devetič), kar ni naključje. Slovenci ga nosimo v srcu. Fotografija je bila posneta s planinske poti iz Vrat proti Škrlatici (2740 mnm), Krnici (preko Kriške stene) in na Bovška Vratca ter Kriške pode in na Križ (2410 mnm). Kot slikovna priloga se lepo ujema s tokratnim predlogom izleta številke (Pot Triglavske Bistrice v Vratih).

S te opazili novo podobo časopisa? Sta vam vseč prenovljena zunanost in nov pristop k oblikovanju in razporejanju vsebine? Že v šestnajsti številki smo najavili novo celostno grafično podobo TNP. Sedemnajsta številka je prelomna glede na obdobje po februarju 2002, odkar Svet pod Triglavom izhaja. V času izida se končuje tridesetletno obdobje Zakona o Triglavskem narodnem parku in mineva petdeset let od obnovljenega parka v Dolini Triglavskih jezer.

Svet pod Triglavom je ves čas od nastanka naša »papirnata spletna stran«, povezava med upravljavci parka in prebivalci, ne za tarnanje o težavah, ampak za razvoj, v katerem se skriva veselje do življenja. Kot narava, katere edina stalnica je nenehno spreminjanje, so se tudi delovna področja zavarovanih območij v zadnjih letih močno razvila in spremenila. Spremeni naj se tudi podoba časopisa.

V letu obletnic Triglavskega narodnega parka smo! Preštujemo dosežke, ustvarjamo bilanco uspehov in gledamo naprej. Toda kaj so dosežki? V gospodarstvu so to nove tehnologije, dvig družbenega proizvoda, težko pričakovani začetek konca krize, o katerem nas vztrajno prepričujejo. Ali je na tem mešču sploh treba poudarjati koristi, ki jih zavarovana območja prinašajo gospodarstvu v času globalne krize, ki je hkrati kriza vrednot? Dvomi se porajajo, kadar ni čutiti jasno izraženega, nujno potrebnega odgovora na vprašanje varovanja in ohranjanja biotske raznovrstnosti (beri preživetja) pod grožnjo podnebnih sprememb in izčrpanja naravnih virov. V tem so naši prioritetni proizvodi in naši dosežki! Toda, kako naj jih izmerimo, ne da bi določili vrednost biotske raznovrstnosti, ogroženo vrednost doslej kolikor toliko nedotaknjenih habitatov?

Zaradi vedno večjega prostorskega in gospodarskega pritiska družbe v naravno okolje in s tem tudi v zavarovana območja je bilo nujno izoblikovati in ustanoviti pojem divjine. To še zlasti velja za zavarovana območja v gorah, ki so zelo privlačna, obenem pa tudi zelo občutljiva in krhka. V Alpah so povezana v mrežo medsebojnega sodelovanja, toda to je navidezna povezava, ki ne zagotavlja prostega gibanja vsem vrstam, ne le ogroženim. Kdo ve, ali niso prav osebne izkušnje starejših prebivalcev širšega območja TNP naša izrazita prednost in poseben prispevek k delu mreže Alparc, ker so celo v tem segmentu (in seveda mnogih drugih) še kako pomembne, ker so prav oni še bili v neposrednem stiku s tradicionalnim (trajnostnim) gospodarjenjem v gorskem prostoru, ker poznajo dobre, preizkušene, trajne rešitve.

Za slavnostni uvodnik smo tokrat prosili prof. Staneta Peterlina, ki razvoja parka v omenjenih letih ni le spremljal, temveč ga je tudi soustvarjal. Vedeli smo, da bo izčrpen ter izpovedno bogat. O tridesetih letih zakona je zanimiv zapis direktorja parka, mag. Martina Šolarja, ki aktivno sodeluje v Mednarodni mreži zavarovanih območij – Alparc in federaciji Europarc. Predstavljamo naše uspešne projekte, sodelovanje s šolami in druge aktivnosti in dogodke, predvsem odlično organizacijo in izvedbo mednarodnega tekmovanja Danilo Re, neuradne olimpijade zavarovanih območij v Alpah. Za osebnost številke pa smo tokrat izbrali zelo mladega filmskega ustvarjalca. Tine Marenče je z alpinističnim celovečernim filmom Sfinga predstavil dober model pozitivnega odnosa med obiskovalci gorske narave in naravo samo, ki pripoveduje, kako lahko goram vrnemo del tega, kar so nam podarile. •

30 LET TRIGLAVSKEGA NARODNEGA PARKA

BESEDILO • *mag. Martin Šolar*, direktor Triglavskega narodnega parka
FOTOGRAFIJA • *Jože Mihelič*

Kaj napisati in koga ali česa ne pozabiti v tem kratkem zapisu ob tridesetletnici Triglavskega narodnega parka? Predvsem hvala vsem tistim, ki ste soustvarjali naš TNP.

Leta 1981 je bil z zakonom ustanovljen Triglavski narodni park, nekdanja uprava Gojitvenega lovišča Triglav je čez noč postala uprava narodnega parka. Lovski čuvaji so se preimenovali v naravovarstvene nadzornike, strokovne službe so se razvijale počasi. Če primerjamo današnje stanje s tistim pred tridesetimi leti, lahko upravičeno govorimo o sodobnem razvoju parka in o zgodbi o uspehu. TNP je postal uveljavljeno in zgledno upravljano zavarovano območje ne le v slovenskem, temveč tudi v evropskem merilu. Stopili smo na težko pot uveljavljanja mednarodnih varstvenih standardov IUCN, razglasili so nas za Biosferno območje v okviru UNESCO-vega programa MAB (Človek in biosfera), pridobili smo najprestižnejše evropsko priznanje za zavarovana območja, diplomu Sveta Evrope, celoten TNP pa je tudi območje Natura 2000.

V prvih letih po ustanovitvi se je začela uprava parka postopoma in počasi strokovno krepiti, hkrati so začeli izvajati prve prave parkovne naloge. Postavili so mejne oznake, naravovarstveni nadzorniki so se izobraževali in začeli izvajati naloge neposrednega nadzora v naravi, poklicnim nadzornikom so se pridružili prostovoljni. Izdali so prve predstavitvene publikacije – brošura, zemljevid, vodnik TNP in razglednice. Strokovni sodelavci parka so se aktivno vključili v prostorsko načrtovanje in urejanje parka, izdelali pa so tudi prve strokovne podlage za tako imenovani Skupni program razvoja Triglavskega

narodnega parka – dokument, ki bi mu danes rekli načrt upravljanja.

Po desetih letih parka so strokovne službe TNP v začetku leta 1992 izdale prvo publikacijo iz serije Razprave in raziskave: Varstvo naravne in kulturne krajine v TNP – analiza stanja 1981–1991 in cilji bodoče ureditve. Opozorili smo na neskladnosti z mednarodnimi IUCN standardi, zahtevali spremembo zakona z možnostjo postopnih uveljavitev varstvenih kategorij IUCN. Ta dokument je bil pravzaprav prvi osnutek upravljaljskega načrta za TNP.

V devetdesetih letih smo naredili pomembne korake pri ozaveščanju in informiranju javnosti. Razvili smo izvirno informacijsko infrastrukturo na terenu (predvsem informacijske table). V zadnjem desetletju parkovno infrastrukturo razvijamo predvsem s ciljem, da bi povezali posamezne lokacije v zaokrožene celote – gre za urejanje informacijskih točk na terenu ter krajših in daljših parkovnih (tematskih) poti. Parkovne poti so tako urejene v Trenti, Vratih, na Pokljuki, v Radovni in v Tolminskih koritih.

Razvili smo mrežo informacijskih mest od Doma Trente do Pocarjeve domačije v Zgornji Radovni ter Triglavske rože na Ble-

du in zadnjih pridobitev – informacijskih točk v Zeleni hiši v Kobaridu in Slovenskem planinskem muzeju. S pestro paletto dogodkov in prireditve si je Triglavski narodni park pridobil nove prijatelje, zaveznike in podpornike.

Varovanje narave je zrel dogovor družbe o drugačnem odnosu ljudi do našega okolja. Varovanje lahko tudi »boli«, zato se TNP trudi tudi v našprotni smeri – vse več je usmerjanja, svetovanja in uveljavljanja sodobnih varstvenih in trajnostno razvojnih usmeritev pri urejanju prostora, ekološkem kmetovanju in ekoturizmu.

V parku smo se pred dobrimi desetimi leti uspešno srečali z mednarodnimi projekti. PHARE, LIFE, Interreg, LEADER so sestavni del našega vsakdanjika. Različni mednarodni projekti prinašajo možnost in udeležanje dodane vrednosti pri upravljanju parkov.

Še bi lahko naštevali, med uspehi so tudi napake, ki pa nam jih narava in ljudje, ki živijo v parku, na srečo večinoma oproščajo. Ni še vse narejeno, narava bi rada še naprej ostala tako lepo ohranjena, ljudje si želijo dostojnega življenja in možnosti za trajnostni razvoj. Naravovarstvene vsebine, trajnostni razvoj, predvsem pa komunikacija s širšo javnostjo so izzivi, ki se jih lotevamo v TNP. Naša cilj in želja sta, da ljudem približamo pomen varstva narave in kulturne dediščine ter trajnostnega razvoja v Alpah. Prepričani smo, da zavarovano območje Triglavskega narodnega parka lahko postane zgleden primer uspešnega sodelovanja različnih interesov – naravovarstvenih, gospodarskih, rekreacijskih in družbeno-kulturnih – s skupnim ciljem: zagotavljati ohranjenost naravo, okolje in kulturno dediščino ter sonaravni razvoj Julijskih Alp za prihodnje generacije. •

SVET POD TRIGLAVOM

je časopis Triglavskega narodnega parka, namenjen njegovim prebivalcem, obiskovalcem, ljubiteljem in podpornikom.

ISSN: 1581-6664
Uprava Triglavskega narodnega parka,
Ljubljanska cesta 27, 4260 Bled
tel.: 04/578 02 00
faks: 04/578 02 01
E-pošta: triglavski-narodni-park@tnp.gov.si
www.tnp.si

IZDAL IN ZALOŽIL
Javni zavod Triglavski narodni park
ZANJ mag. Martin Šolar
GLAVNI IN ODGOVORNI UREDNIK
Jože Mihelič
TEHNIČNA UREDNICA
Alenka Mencinger

UREDNIŠKI ODBOR
Tomaž Bregant, Tina Markun,
Alenka Mencinger, Jože
Mihelič, Majda Odar
FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI
Jože Mihelič
LEKTORIRANJE
Jana Čedilnik Lavtižar
OBLIKOVANJE IDEJNE ZASNOVE
Idejološka ordnacija,
Silvija Cerne

POSTAVITEV IN PRIPRAVA
Gaya Cerkno
TISK
Medium d.o.o., Žirovnica
NAKLADA
4000 izvodov
Tiskano na okolju
prijaznem papirju.
Bled, maj 2011

OBLETNICE TRIGLAVSKEGA NARODNEGA PARKA

BESEDILO & FOTOGRAFIJA • Stane Peterlin

Naš narodni park špet praznuje jubileje. Pravimo špet, ker je že toliko star, da smo mu stari prijatelji že nekajkrat voščili ob okroglih obletnicah. In vedno smo bili, takrat kot zdaj, v prijetni zadregi: koliko je v resnici star? Datumi pomembnih dogodkov, kot so odloki in zakoni, so kronološki mejniki, vendar pa sami po sebi ne povedo, kako je do njih prišlo, kaj je bilo pred tem, koliko truda je bilo potrebnega za vsak korak, kakšne so bile okoliščine posamezne dobe, koliko ljudi si je prostovoljno naložilo to poslanstvo in kaj jih je pri tem navdihovalo.

Zdaj ko me bolj zanima preteklost kot prihodnost, se mi v usedlinah časa iz na videz nepovezanih podatkovnih kamenčkov sestavlja podoba, ki je prej nisem prepoznal.

Na kratko bi jo lahko povzel v spoznanje, da je bilo seme, iz katerega raste današnje mogočno drevo Parka, nezavedno zasejano v 18. stoletju z začetkom mita o Triglavu. Nepolnih sto let kasneje se je že okrepljena mladika zrasla z Zlatorogom, njima se je kmalu zatem pridružila Soča in pred dobrimi sto leti se je ta mitska družba presadila v plodna tla mladega naravovarstvenega gibanja. Od tedaj naprej nam je zgodovina Parka že bolj domača.

Leto obletnic mi nalaga dolžnost, da obudim napovedano zgodbo, prostor našega glasila pa uokvirja mojo pripoved tako, da navajam le najbolj ključna dejstva in najpomembnejše osebe, vse brez nazivov.

Pojdimo na začetek. Naključje, za Slovence nedvomno srečno, je leta 1767 pripeljalo v Idrijo Baltazarja Hacqueta, izjemno vsestranskega znanstvenika in raziskovalca s širokim kulturnim obzorjem, velikega prijatelja Slovencev. Leta 1773 se je preselil v Ljubljano, se naučil slovensko in v naslednjih letih med drugim tudi raziskoval Julijske Alpe, zlasti Bohinj, Triglav in Trento. V svojih delih *Oryctographia carniolica* (1778–1789) in *Plantae alpine carniolicae* (1782) je v besedi in podobi

tako prepričljivo predstavil naravo in posebnosti tega dela naših Alp, da je pritegnil pozornost evropskega znanstvenega sveta. Tukaj se začne mit o Triglavu, ki ga Julius Kugy povzame v znanem stavku, da Triglav ni le gora, ampak kraljestvo.

Hacquetovo v temelju še racionalistično ogrodje Triglavovega mita, ki ga vse skozi preveva prištna ljubezen »*pruti eni duželi tiga nar mogočnejšiga inu nar bel reširieniga Folka od tiga Stariga Suita*« (mišljeni smo Slovenci kot del slovanskega sveta), so v naslednjih desetletjih in skoraj do bližnje preteklosti okraševali in napolnjevali mnogi naši umetniki v poeziji, prozi, slikarstvu, fotografiji in glasbi, pa domači in tuji raziskovalci z vseh naravoslovnih področij, ljudske snovne in duhovne dediščine, zgodovine in gospodarstva. Pri širjenju priljubljenosti in ljubezni do naših gora so med gorniki in turisti imeli velik vpliv ljudje, kakršen je bil Henrik Tuma in kasneje Rudolf Badjura, med mladino pa Pavel Kunaver.

Drugo srečno naključje je leta 1870 pripeljalo v Trst turinškega Nemca, pesniško obdarjenega naravoslovca Rudolfa Baumbacha. V iskanju romantičnega ljudskega motiva ga je Slovenec Viljem Urbas opozoril na leta 1868 objavljeni nemški zapis Karla Dežmana o (domnevno) ljudski pravljici o Zlatorogu. Motiv ga je tako prevzel, da je dve leti zahajal na Gorenjsko, se seznanjal s slovenskim ljudskim izročilom in na božič leta 1876 v Leipzigu izdal pesnitev *Zlatorog*. Baumbach ni bil obremenjen s takrat že porajajočimi se nepetoštni med avstrijskimi Nemci in Slovenci, zato je dosledno navajal slovenska imena v izvorni pisavi in na koncu nemškemu bralstvu pojasnil vso uporabljeno slovensko mitologijo in ljudsko izročilo. V uvodnem sonetu k pesnitvi je tako prepričljivo umeštil Zlatoroga v kraljestvo Triglava, da je to za več kot pol stoletja postala nerazdružljiva mitološka dvojica.

Tretji mit, ki je bil ključen za nastanek današnjega velikega Parka, pa je popolno-

ma slovenski. Ustvaril ga je Simon Gregorčič s pesmijo *Soči*, ki je bila leta 1879 objavljena v Stritarjevem Zvonu. V mlademu pesniku se je občutek ogroženosti slovenstva in grozeča nevarnost »*tujca, zemlje lačnega*« menda rodil že kmalu po letu 1866, ko se je po izgubljeni vojni Avstrija morala odreči Beneški Sloveniji. Gregorčič se nikjer ne sklicuje na Triglavsko kraljestvo, vendar je njegova »*bištra hči planin*« po naravnih danostih že v njem.

Zgodovinski dogodki naslednjih desetletij so iz vseh treh mitov postopno ustvarili narodne simbole. Najprej Triglav: z Aljaževim stolpom je Slovensko planinsko društvo leta 1895 dobilo boj z DOEAV (Deutsch Oesterreich Alpen Verein) za vrh Triglava, ki je s tem postal simbol slovenstva in branik pred potujčevanjem s severa. Prelepa bajka o Zlatorogu je navdihnili znanstvenika Albina Belarja, da je leta 1908 predlagal, naj bi prizorišče izgubljenega cvetnega kraljestva, to je Dolino Triglavskih jezer, razglasili za naravni park. Prva svetovna vojna je uresničila Gregorčičevo temačno napoved in Sočo utrdila kot simbol branika Primorske pred nevarnostjo z zahoda.

Po koncu prve svetovne vojne, ko smo Slovenci dobili sicer močno okrnjeno, vendar svojo državo, so lahko začeli te narodne simbole po švicarskem zgledu pretvarjati v Park, vendar še brez pravnih temeljev, korak za korakom in ob premagovanju velikih ovir.

Belarjevo predvojno pobudo so leta 1920 prevzeli v program Spomenice, ki ga je na pobudo Ferdinanda Seidla pripravila skupina 13 naravoslovcev v okviru tedaj še skupnega Muzejskega društva za Slovenijo. Organizirali so se v Odsek za varstvo prirode in prvi predsedujoči, Stanko Bevč, je skupaj s Slovenskim planinskim društvom ob veliki naklonjenosti pokrajinske uprave za Slovenijo (tam je bil zaslužen Anton Šivic) dosegel, da je bila leta 1924 Dolina Triglavskih jezer za dvajset let zavarovana kot Alpski varstveni park. Prva se

je torej – ne dokončno – uresničila simbolična obnovitev Zlatorogovega kraljestva.

»Veliko veselje je zavladelo na univerzah v Ljubljani, Zagrebu in Beogradu nad to pridobitvijo, vedoč, da je dolina Sedmerih jezer edini danes še mogoč visokoalpinski prirodni rezervat v kraljevini,« je leta 1926 napisal Fran Jesenko v Jutru, vendar pa je doseženo »pridobitev« v svojem navdušenju imenoval kar Triglavski narodni park, čeprav je vrh Triglava ostal daleč zunaj parkovnih meja. Zanimivo in obenem razumljivo je, da zaradi Jesenkovega samovoljnega preimenovanja ni nihče protestiral. Še več, ime se je postopoma prijelo in ni nikoli več zamrlo. Leta 1940 je Prirodoslovno društvo predlagalo tedanji banovinski upravi v Ljubljani razširitev Triglavskega narodnega parka na ves Bohinj in Bohinjske planine v približnem trikotniku Triglav–Bogatin–Črna prst, vendar zaradi izbruha druge svetovne vojne ni prišlo niti do razprave in z iztekom pogodbe leta 1944 je prvi park tiho ugasnil – vendar je v zavešti Slovencev njegov duh živel naprej.

Po osvoboditvi je naravovarstvena služba morala začeti vse znova. Nešporno je bilo le to, da je park, ki je že bil, treba obnoviti in razširiti. Prizadevanja, ki jih je začel Anton Šivic, je z vso odločnostjo in zanj značilno gorečnostjo nadaljevala Angela Piskernik. Pripravljena je bila vrsta osnutkov in imenovanih več republiških komisij, vendar se je vedno kje zataknilo. Led je prebil šele poseben zakon o narodnih parkih, ki ga je leta 1959 dosegel Miha Potočnik, vendar vse ovire niso bile premagane. Po dveh letih pogajanj o obsegu parka se je uradna komisija pod vodstvom Milka Goršiča odločila, da naredi konec razpravam in za zavarovanje predlaga Dolino Triglavskih jezer z delom Ko-

marče. Pirova zmaga za pobudnike parka, vendar pa smo 26. junija 1961 le dobili z zakonom zavarovano ozemlje. Po odhodu Angele Piskernik v pokoj leta 1963 sem prevzel nalogo, da nadaljujem njen načrt. Nad parkom je najprej bdela sedemčlanska Potočnikova komisija pri Občini Radovljica, ki ni opustila upanja na pravi veliki Park in je leta 1964 pripravila predlog za razširitev tako, da bi zavarovano ozemlje prvokrat seglo tudi v soško dolino. Vendar čas še ni bil zrel in predlog je romal v predal. Kmalu zatem so upravljanje parka zaupali Zavodu za gojitev divjadi na Bledu. Čeprav je bila ta odločitev deležna mnogih kritik, se je kmalu izkazala za modro. Direktor Ivan Fabjan je imel posluš za naravovarstvene cilje in je podpiral znova oživiljene pobude za razširitev parka, ki so špet stekle leta 1965. Opogumljeni zaradi uspešno izbojevane ohranitve zgornje doline Soče smo se tokrat našli Marjan Debelak z Urbaniščičnega inštituta Slovenije, Matjaž Jeršič z Zavoda SRS za regionalno prostorsko planiranje, Janez Goršič z Republiškega sekretariata za urbanizem in jaz na Zavodu za spomeniško varstvo SRS. Ne spominjam se, ali smo bili šploh imenovani kot uradna delovna skupina, nismo se spraševali, kdo je vodja naloge, vendar smo vsi verjeli, da je naše delo častno, in smo ga jemali tudi kot poslanstvo z jasnimi cilji: razširitev malega parka v pravi Park. Več podpore smo si obetali od leta 1970 sprejetega zakona o varstvu narave, vendar smo z njim dobili le modernejšo definicijo narodnega parka, ki je vsebinsko ustrezala našim ciljem. Cel desetletje dela, prepričevanj in usklajevanj je še minilo, da je bil leta 1980 osnutek novega zakona pripravljen za obravnavo in sprejetje v republiški skupščini. V

trdni veri, da smo na cilju, smo v avli najvišjega doma naše oblasti za tedanje delegate pripravili veliko razstavo s fotografijami o veličastni lepoti našega Parka pod naslovom *Triglavski narodni park – velika tema slovenskega varstva narave*. Zgodila pa se je še ena zarota. Skupina delegatov z zahodnega dela republike je s proceduralno zvijačo odložila obravnavo za več mesecev in zakon je bil sprejet 28. maja 1981. Tako se je končala še ena lepa, čeprav naporna pot, ki je pripeljala do našega Parka. Srečen sem, da mi je bilo dano skupaj s tovariši po srcu prehoditi del te poti, in v duhu se poklanjam onim, ki so že odšli.

Zdaj ko že dvajset let nimam več neposrednega stika s Parkom, ki je pred tem trideset let bogatil mojo mladostno in dejavno dobo, sem na svoj način še vedno povezan z njim. Včasih, ko se na skoraj že obrednem sprehodu po stezah Belega kamna z Marjano za kratek čas ustaviva na nekdanjem grajskem razgledišču in se nama v jasnem vremenu odpre pogled proti severovzhodu, pomislim, da je pred več kot dvesto leti prav tu in prav tak prizor gledal mladi Rihard, kasnejši polhograjski grof Ursini-Blagaj, predan Slovenec in naravoslovec po duši. Nad griči grosupeljske okolice, polhograjskih gora in alpskega predgorja se vzpenja vsem prepoznavni simbolni vrh, središče triglavskega in Zlatorogovega kraljestva. Tako kot se na večer življenja v spominu izgublajo nevedne podrobnosti in ohranjajo pomembni dogodki, se v mraku zgodnjega večera skrijejo banalne nemarnosti nižine, vse jasneje in bolj poudarjeno pa se izrisujejo slemena in grebeni gora, dokler tudi ti ne utonejo v temi. Takrat se mi v spominu špet odvrti zgodba o Parku, ki sem jo pravkar skušal povedati. •

PREDSTAVITEV TNP NA KONFERENCI OKOLJSKIH MINISTROV

BESEDILO • *Tina Markun*
FOTOGRAFIJA • *Aleš Zdešar* • *Jože Mihelič*

Alpska konvencija je mednarodna pogodba za varstvo naravne dediščine in trajnostni razvoj v Alpah, Alpska konferenca pa njen politični organ odločanja. Stalni odbor je izvršilni organ konference. Sestavljajo ga delegacije vseh držav pogodbenic.

Med dogodki XI. Alpske konference in I. Dinarske konference od 7. do 9. marca 2011 na Brdu pri Kranju se je Triglavski narodni park predstavil v sodelovanju z lokalnimi skupnostmi parka.

Na večerni slovesnosti, ki jo je Triglavski narodni park pripravil na Brdu v torek, 8. marca 2011, so navzoče pozdravili minister za okolje in prostor dr. Roko Žarnić, generalni sekretar Alpske konvencije dr. Marco Onida in direktor Triglavskega narodnega parka mag. Martin Šolar. Direktor TNP je v svojem nagovoru poudaril, da novi Zakon o TNP skupaj z Alpsko konvencijo pomeni zavezo ter izziv za ohranitev in trajnostni razvoj Julijskih Alp.

TNP je pripravil kulturni program v sodelovanju s folklornima skupinama Bled in Razor. Z oblačili, plesi, petjem, glasbo in prizori vsakdanjih dogodkov izpred sto in več let skušajo sedanjim generacijam oživiti trenutke, ki bi sicer počasi utonili

MINISTER RS ZA
OKOLJE IN PROSTOR,
DR. ROKO ŽARNIČ

**V KULTURNEM
PROGRAMU
STA NASTOPALI
FOLKLORNI SKUPINI
RAZOR IN BLED**

v pozabo. Udeležencem smo predstavili projekcijo fotografij TNP Jožeta Miheliča in odlomek iz ambientalne predstave *Srečno, Kekec* v režiji Francija Koražije. V času konference sta bili na ogled potujoča razstava *Triglavski narodni park in Alpska konvencija*, katere namen je opozoriti na občutljiv alpski prostor z izjemno na-

ravo in kulturno dediščino, ter razstava *Kako otroci vidijo Triglavski narodni park*, ki so jo pripravili učenci osnovnih šol iz neposredne okolice narodnega parka. V močno razvejeni izobraževalni dejavnosti TNP imajo povezave z osnovnimi šolami iz okolice narodnega parka pomembno mesto. Prav sedaj nastajajo na nekaterih šolah stalne informacijske točke TNP, pogoste so različne delavnice.

Triglavski narodni park, ki letos praznuje 30-letnico zakonske ustanovitve, je program konference predvsem izkoristil za to, da je predstavil lokalno kulturo in naravno bogastvo parka alpskim in dinarskim državam.

S konferenco je Slovenija sklenila predsedovanje Alpski konvenciji in ga predala Švici. Triglavski narodni park se je v predsedovanje vključil s ciljem, da bi ljudem približali pomen varstva narave ter trajnostnega razvoja v Alpah in spodbujali izvajanje Alpske konvencije na lokalni ravni. •

**GENERALNI SEKRETAR
ALPSKE KONVENCIJE,
DR. MARCO ONIDA**

**VTIS Z OTROŠKE
RAZSTAVE NA KONFERENCI**

Primeri dobrih praks
SLOVENIJA

- **Ekološka vas Čadrg**, edina tovrstna vas v Sloveniji (mednarodno priznanje Fordove Fundacije 1999)
- izvirno upravljanje **Krajinskega parka Logarska dolina** (ekološka sanacija celotne doline in poseben sistem upravljanja obiskov)
- **Terme Snovik** (okolju prijazne toplice z uporabo obnovljivih virov energije, energetska najučinkovitejša podjetje 2008)
- program CRPOV za **Dovje in Mojstrano**
- mednarodni festival alpskega cvetja v **Bohinju**

**USPEŠNA OBLIKA SODELOVANJA
SO ALPSKA OMREŽJA:**

- **Alparc** – Mednarodna mreža zavarovanih območij Alp, povezuje narodne, regijske in naravne parke iz vseh držav
- **Povezanost v Alpah**, združuje več kot 200 alpskih občin, ustanovljeno v Bovcu zaradi sodelovanja na čezmejnih ravni pri trajnostnem razvoju
- **Alpsko mesto leta**, predstavitvena akcija alpskih mest za posebne dosežke pri uresničevanju Alpske konvencije
- **Via Alpina**, omrežje pohodniških poti od Trsta do Monaka skozi osem alpskih držav, urejeno zaradi medsebojnega spoznavanja in boljšega razumevanja različnih kultur •

TEKMOVANJE DANILO RE

BESEDILO • *Tomaž Bregant*
FOTOGRAFIJA • *Aleš Zdešar* • *Jože Mihelič*

Memorial Danilo Re je nekakšna olimpijada zavarovanih območij v Alpah. Organiziran je vsako leto v drugem zavarovanem območju. Posvečen je spominu italijanskega naravovarstvenega nadzornika, ki se je 1. januarja 1981 smrtno ponesrečil med opravljanjem svojega dela.

V letošnjem januarju je Triglavski narodni park gostil in tudi uspešno izpeljal srečanje naravovarstvenih nadzornikov, ki delujejo v prostoru alpskega loka. Srečanje je tradicionalno in letošnji Memorial Danilo Re je bil že 16. po vrsti. Namen srečanja je druženje naravovarstvenih nadzornikov, medsebojno spoznavanje, tudi spoznavanje raznolikosti, ki jih poklic naravovarstvenikov prinaša. Udeleženci spoznavajo tudi zavarovana območja; na konferenci, ki smo jo pripravili ob srečanju, smo nadzorniki predstavljali različne vidike in pristope našega dela, tako v naravi kot med ljudmi, hkrati je vsak po svoje poskušal predstaviti zavarovano območje, v katerem deluje, skupaj z razpoznavnimi značilnostmi ali projekti, v katere smo vpeti, s poudarki na uresničevanju ciljev Alpske konvencije.

Park je srečanje ob pomoči Alpske konvencije izpeljal v dneh od 20. do 23. januarja. Vsi sodelujoči iz 27 zavarovanih območij iz Avstrije, Italije, Nemčije, Romunije, Srbije, Švice in Slovenije so bili v teh dneh nastanjeni na Bledu. Udeležence in navzoče je ob slovesnem odprtju, ki je potekalo na Olimpijskem trgu na Bledu, pozdravil Michael Vogel, predsednik Mreže zavarovanih območij. Poleg njega

šta pozdravne besede izrekla tudi direktor TNP mag. Martin Šolar in župan Občine Bled g. Janez Fajfar. Vetrovni in mrzli, čeravno suhi januarski dnevi v času srečanja so bili namenjeni tudi tekmovalnim disciplinam, v katerih so sodelovale parkovne ekipe. Tek na smučeh in streljanje z zračno puško šta potekala na Rudnem polju, turnosmučarski vzpon in veleslalom pa na Voglu. Ekipno so imeli največ uspeha predstavniki Švicarskega narodnega parka, sledili so jim predstavniki Narodnega parka Gran Paradiso iz Italije, ena izmed štirih ekip TNP je med skupno 27 ekipami zasedla 4. mesto. Med posamezniki izmed

NA FOTOGRAFIJI
ZGORAJ **ALPINIST
DAVO KARNIČAR
Z NAJBOLJŠIMI
STRELKAMI, SPODAJ
NAJBOLJŠI STRELCI**

16. memorial z originalnim imenom Trofeo Danilo Re, je med 20. in 23. januarjem 2011 potekal v organizaciji Triglavskega narodnega oparka, ki je bil ekipni zmagovalec memoriala leta 2010 v Švici (Zernež). Tokratnih tekmovanj se je udeležilo preko 150 naravovarstvenih nadzornikov iz celotnega območja Alp.

ZGORAJ: TONE URBAS, NARAVOVARSTVENI NADZORNIK, MED TEKMOVALNIM VZPONOM PROTI ŠIJI
SPODAJ DESNO: OTVORITEV TEKMOVANJA V OLIMPIJSKEM PARKU NA BLEDU

naših ekip pa sta največ uspeha dosegla Dušan Podlogar v teku na smučeh, ki je zasedel v skupni razvrstitvi tretje mesto, in Alenka Hace, ki se je odlično borila z zračno puško (med moškimi in ženskimi tekmovalci) in v skupni razvrstitvi dosegla 5. mesto. Na slovesnosti v soboto zvečer, ki je bila poleg zabave namenjena podelitvi pokalov, medalj in tudi praktičnih nagrad, je bila organizacija prihodnjega srečanja, ki bo v Italiji, zaupana parku Amadello Brenta iz Italije.

Vsi sodelavci parka smo se ob organizaciji pošteno potrudili in smo seveda ponosni, da smo smeli gostiti za nas tako pomemben dogodek ter s tem zastopati Slovenijo kot gostiteljico srečanja, ki je zlahten spomin na nadzornike, ki so življenje izgubili pri opravljanju tudi nevarnega, in ne samo lepega dela. ♦

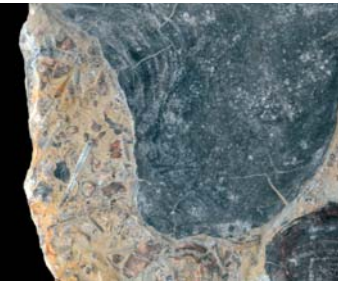

ZGORNJETRIASNI FOSILI IZ POD MANGARTA

BESEDILO & FOTOGRAFIJA • *Mag. Matija Križnar*
Prirodoslovni muzej Slovenije

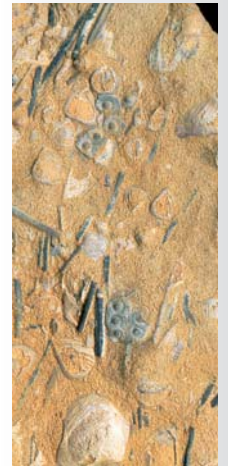
Narava je nepredvidljiva, včasih zakriva in včasih uničuje, občasno pa posledice njenega besnenja razkrijejo nepričakovane paleontološke zaklade. Slednje velja tudi za območje velikega plazu pod Mangartom, ki je tiste usodne noči nehotе razkril bogato najdišče triasnih fosilov.

Geološka zgradba okolice je zelo pestra, saj so zaštopane plasti zgornjetriasne, jurske in kredne starosti. Prav menjavanje apnenčevih plasti s plastmi glinavcev je pripomoglo k nastanku plazu. Te plasti so lepo vidne na vrhu plazišča, kjer ob deževju po neprepustnih plasteh nastajajo manjši potočki.

Mnoge zanimive fosile je bilo mogoče opazovati že v večjih kamnitih blokih struge tik nad glavno cesto, ki pelje na Predel. V apnenčevih in dolomitnih blokih so bili vidni prerezi megalodontidnih školjk in občasno tudi amonitov. Kamnine teh blokov so nekaj milijonov let mlajše in verjetno starostno ustrezajo noriju. Ob Mangartskem potoku navzgor je podobnih blokov še mnogo, a je izbijanje fosilov nemogoče.

Glavno najdišče je nastalo na desni strani plazišča, če gledamo iz druge serpentine ceste proti Mangartski planini. Tukaj so bile razkrite oziroma ob plazenju odložene velike količine apnenčevih plošč, laporovcev in glinavcev. Mnoge plošče so ležale na površini več let, kar je pripomoglo k naravni preparaciji fosilov, ki so ponekod odlično ohranjeni.

Z LEVE PROTI DESNI ZGORAJ:
NAKOPIČENJE BODIC MORSKIH JEŽKOV IN ŠKOLJČNIH LUPIN NA APNENČEVI PLOŠČI. OSTANKI KORON IN BODIC MORSKIH JEŽKOV. LEVO: LUPINA ŠKOLJKE IZ RODU *BAKEVELLIA*. KAMENO JEDRO KARNIJSKE ŠKOLJKE *CARNICARDIA HORNIGII*.

Ob pregledovanju velikega nahajališča so bili odkriti mnogi zanimivi fosili. Izmed mehkužcev smo našli mnoge vrste školjk, mnoge so bile celo kamenotvorne. Zanimive oblike imajo lupine školjk iz rodu *Bakevellia*. V posameznih plasteh so bile odkrite tudi lupine mladih školjk, ki pa nam jih ni uspelo določiti. Nekoliko presenetljiva je najdba kamenega jedra školjke *Carnicardia hornigii*, značilne za karnijsko stopnjo zgornjega triasa. Isto vrsto so našli tudi v okolici Mežice na Koroškem, v samo eni plasti sivega apnenca julijske starosti (podstopnja karnija). Ponekod smo našli tudi odlično ohranjene lupine, ki verjetno pripadajo rodu *Myophoricardium*. Ostanke polžev skoraj ni zaslediti, opazovali smo le fragmente hišic, ki pa so slabo ohranjeni.

Drugi zanimivi fosilni ostanke, ki tudi prevladujejo, so bodice in koščki koron pravih morskih ježkov. Bodice se pojavljajo v velikem številu in jih imamo lahko tudi za kamenotvorne. Na naravno izluženih površinah apnenčevih plošč jih

hitro opazimo. Opazimo pa lahko tudi, da so skoraj vse bodice orientirane oziroma obrnjene v določeno smer. To pomeni, da so bile v času usedanja bodice z rahlimi tokovi premaknjene v eno smer. Med ostanke ježkov je tudi mnogo ploščic koron, ki so cidaroidne oblike. Le v enem primeru pa smo odkrili tudi dve celi koroni, ki so imele še nekaj bodic na prvotnem mestu. Sicer dobro ohranjene bodice in ploščice koron nam še ni uspelo določiti, vendar kažejo podobnost z rodnom *Triadocidaris*. Kljub pričakovanjem pa nismo odkrili nobenih drugih iglokožcev, predvsem ostanke morskih lilij.

Redke fosilne ostanke z nahajališča pa pripisujemo vretenčarjem. Pripadajo predvsem ribam, od katerih so pogoste posamezne manjše luske. Bolj poredko pa se odkrijejo zobje ali fragmenti kosti. Ostanke vretenčarjev je najlažje prepoznati po običajno črni ali temno rjavi barvi, saj izstopajo iz rjavih ali svetlo sivih površin apnenčevih plošč.

Seveda lahko pričakujemo še mnoge zanimive najdbe, toda z zaraščanjem nahajališča se verjetnost za to zmanjšuje. Vseh fosilnih ostanke ne moremo rešiti, nekaj tistih primerkov, ki jih je razkril bes narave, pa lahko shranimo za prihajajoče rodove. Le tako bodo lahko spoznali paleontološko pestrost tega predela Julijskih Alp. ♦

RIS V TRIGLAVSKEM NARODNEM PARKU

BESEDILO • *Miha Marenče*
FOTOGRAFIJA • *Tomaz Mihelič*

Ris (*Lynx lynx L.*) je ena od treh velikih zveri (poleg rjavega medveda in volka), ki so na slovenskem ozemlju avtohtone vrste prostoživečih živali. Ris je nekdanji posejalec obširna območja Evrazije. Danes je omejen na veliko manjša območja. Njegova razširjenost je namreč odločilno zmanjšal človek z lovom in preganjanjem.

Pri nas je ris zanesljivo živel do sredine 19. stoletja, ko so ga iztrebili zaradi pokončevanja domačih živali (drobnice), še bolj pa zaradi prehranjevanja s parkljašto divjadjo. Ponovno so ga naselili leta 1973 na Kočevskem. Naselitev je bila uspešna in v naslednjem desetletju je ris poselil zlasti jugozahodni del Slovenije.

Ris spada v družino mačk. Na kratko ga lahko opišemo kot kratkorepo mačko na visokih nogah. Kožuh ima rdečkasto siv, posut z rjavimi pegami. Treh je belkast, konec repa pa črn. Značilni so »čopki« na ušesih. Samec tehtata okoli 30 kg, samica pa manj.

Poseljuje obsežne nižinske in gorske gozdove, kjer je dovolj starih in podrtih dreves, pa tudi sončnih skalnatih mest. Ris je samotar. Pari se februarja in marca in risinja po 70 dneh skoti navadno dva do tri mladiče. Je specializiran plenilec, ki lovi zlasti iz zasede. Pri nas kar 75 % njegove prehrane obsega srnjad.

V Triglavskem narodnem parku smo risa prvič zasledili januarja 1986 v okolišju Plazi (Trenta). Nato je bilo o risovi prisotnosti vsako leto več podatkov. Zasledili smo predvsem posamezne živali, in to v različnih predelih parka. Ni pa bila izključena prisotnost risinje z mladiči. Prisotnost risa smo ugotavljali po sledih, še posebej pa po najdeni uplenjeni divjadji, nekajkrat pa smo ga tudi videli (opazovali). V zadnjem desetletju je bilo podatkov o risovi prisotnosti vedno manj, za nekatera leta jih sploh ni bilo več. V lanskem in letošnjem letu o risovi prisotnosti ponovno poročajo s Pokljuke in iz Bohinja. Sicer pa se je ris v preteklosti bolj ali manj pogosto redno zadrževal v širšem območju Trente, zlasti v Plazih, na Pokljuki in v Bohinju.

Ris je v Triglavskem narodnem parku trajno zavarovan. ♦

KULTURNA DEDIŠČINA – DREVESA V NAŠI BLIŽINI

BESEDILO & FOTOGRAFIJA • *Tomaž Bregant*

Pomlad je čas, ko sleherni izmed nas občuduje in opazuje brstenje v naravi.

Vedno znova nas presenečata njena čudodelna moč in porajanje novega življenja, kar nas navdaja z močjo, z vero in upanjem v življenje. V vsakem od nas je nekaj občutka za oblikovanje in urejanje okolja, v katerem bivamo. Če pa nam je podarjeno, da znamo začititi delo in sporočilo naših prednikov, ki so sadili drevesa, oblikovali vrtove in puščali svoje sledi na oskrbovanih poljih, ali pa smo pri takem delu celo sami sodelovali, postane veličina nematerialnega in materialnega bogastva okrog nas še bolj dragocena.

V tej in v prihodnjih številkah časopisa se bomo dotaknili dediščine sajenega drevja okrog naših domovanj, na poljih, pašnikih in v planinah. Opozoriti želimo na pomembne vloge, ki jih ima takšno drevje v bližini človekovih bivališč in v kulturni krajini našploh. Prepričani smo, da nam je razmislek o drevju, ki obdaja naše domove ali ga je obdajalo nekoč, nujno potreben. Pred očmi nam izgineva, kar je tradicionalnega, kar ima v sebi veliko razpoznavnost in kar je tesno povezano z našo identiteto. Vse bolj izginjajo značilni stari, visokodebelni kmečki sadovnjaki,

nasadi tepk in moštnic, ki klonejo pod težo let ali so se morali umakniti novim tehnologijam za spravilo travinja. Nič več ne najdemo breštov in jesenov na robovih pašnikov, včasih celo tesno ob hlevih, da so bili bolj pri roki, ko jih je bilo treba osmukati za krmo prašičev ali jih obsekati za izdelavo vejnikov, za zimsko krmljenje drobnice, včasih celo goveje živine. Vse manj je lip ob hramu, v skrbno pokošnem rovtu, kjer je v krošnjah prijazno bučal roj čebel.

To in še marsikaj drugega se nam je dogodilo, medtem ko smo si postavili nova, moderna domovanja, zraven njih enako skrbno kot predniki posadili kakšno jablano, seveda takšno, ki bo jeseni, ob tem da bo kmalu zrela, imela še lepe in velike rdeče plodove, ki jo bo v poletni vročini celo treba skrbno zalivati, da o škropljenju in drugi negi ne govorimo. Dodali smo še kako tujo grmovnico, ki bo vsako leto bujno zacvetela. S tem početjem ni nič narobe, a glej, skoraj docela smo zanemarili tisto, kar so nam zapustili starši in njihovi starši ...

Pa ne samo drevesa, z njimi smo zanemarili tudi védenje, izkušstvo, ki nam ga je podarila kultura bivanja v preteklosti. Človek, še toliko bolj v alpskem svetu, kjer so razmere za preživetje težje, je uspel tudi

po zaslugi daljnovidnih, h gošpodarnosti naravnanih vladarjev, kot je bila cesarica Marija Terezija, ki je ljudstvu zaukazala saditi krompir in sadno drevje, da bi ga obvarovala lakote.

Želimo, da bi se vsi skupaj prebudili iz otopelosti in se naučili znova ceniti imenitne drevorede, ne le razkošnih koštanjev, ki se bohotijo ob cesti k kolodvoru, ampak tudi nasadov dvesto- ali tristoletnih tepk, ki se raztezajo ob deželnih cestah, sajenih v nekoliko ukrivljenih, a vseeno pravilnih črtah. Nasadov, zaradi katerih smo v svoji prevzetnosti celo nejevoljni, ko nam ob dobrih letinah ponujajo svoj bogati sad, ki ga je mukoma treba pobrati in predelati. Pozneje znamo seveda vsi okušati kvalitetno žganje ali mošt, se veseliti suhih češpelj ali hrušk in se ob praznikih ponášati s potico iz domačih orehov.

Ponuja se veliko različnih vidikov, o katerih je treba v zvezi z omenjenim razmišljati. Postavlja se vprašanje, kaj od naštetega je pomembnejše. Je to ekonomski, socialni, estetski, kulturnovarstveni ali naravovarstveni vidik? Ali pa morda štejejo zgolj in samo vsi skupaj kot nedeljiva celota! ♦

MED VARSTVOM IN RAZVOJEM

Kulturna krajina

BESEDILO • Igor Zakotnik
FOTOGRAFIJA • Aleš Zdešar

Za krajine v TNP je značilna raznovrstnost. Opredeljujejo jih naravne danosti in ustvarjene razmere, predvsem raba prostora. Prevladuje kmetijska krajina, ki se je ohranila. Privlačnost krajin pomeni velik razvojni potencial za turizem, ki ga je treba usmerjati z odgovornim prostorskim načrtovanjem.

Alpiski svet ima številne obraze: razgaljeno apnenčasto površje visokogorskih vrhov in grebenov, pobočni grušč in melišča, ledeniške morene in groblje, rečne terasne izravnave, sklenjene gozdne seostoje v višinskih pasovih, planinske pašnike, hudourniške vodotoke in jezera, mokrišča in visoka barja, poselitvena jedra in obdelovalne kmetijske površine v dolini. Na krajinsko raznovrstnost vplivajo tako geološke, reliefne, podnebne razmere in posledično vegetacijski pokrov, kakor tudi človek s svojimi dejavnostmi, predvsem z rabo in poselitvijo. Spremenljivost razmer na majhnih razdaljah se zrcali v pestri krajinski zgradbi in doživljajsko bogatih prizoriščih.

Na nastanek in razvoj kulturne krajine v narodnem parku je odločilno vplivala kmetijska dejavnost. V preteklih družbeno-gospodarskih razmerah so bili tehnološki postopki prilagojeni zaostrenim naravnim razmeram in so tako pomembno sooblikovali kakovostne in v širšem prostoru prepoznavne kulturne krajine. Tudi v zavešti ljudi ima največjo pričevalnost prav podeželska kulturna krajina, njeno skladno ravnovesje med naravnimi značilnostmi in rabo. Krajina je, podobno kot so jezik, kultura in zgodovina, pomemben nosilec narodne identitete. Danes imajo krajine večplasten pomen, od okoljskega, naravovarstvenega, družbeno-socialnega, gošpodarskega do kulturnega in dediščinskega.

V narodnem parku se je za razliko od ravninskih predelov, ki so bili zaradi intenziviranja kmetijske rabe z novimi učinkovitejšimi obdelovalnimi tehnologijami podvrženi obsežnemu preoblikovanju – tudi razvrednotenju –, kljub delnemu opuščanju planin in zaraščanju ohranila kakovostna kulturna krajina. Vendar se je treba zavedati, da je prostor omejena dobrina in zato tudi območje nasprotujočih si interesov med načrtovanjem razvojnih

posegov in varstvenimi prizadevanji. Glavni razvojni dejavnik v privlačnem alpskem okolju namesto kmetijske in gozdarske rabe postaja turizem, skupaj s poselitvijo in infrastrukturo. Kulturna krajina je občutljivo prostorsko tkivo, v katerem naraščajo konfliktni interesi. Zato kulturna krajina kot razvojni potencial zaradi ranljivosti posameznih sestavin lahko hitro postane žrtev razvoja. Gradbeni posegi so trajni, izguba lokalno značilnih krajinskih prvin pa spreminja tradicionalno podeželsko krajino v manj prepoznaven »predmeštni« prostor, kot se dogaja marsikje v zahodni Evropi.

Zavedanje pomena krajin ter prizadevanje za njihovo varstvo in razvoj se kaže v številnih programskih dokumentih, konvencijah in predpisih (Evropska konvencija o krajini, Alpska konvencija, upravljavske smernice IUCN, strategija prostorskega razvoja Slovenije). Njihov skupni cilj je usmerjanje razvoja v prostoru na način, ki bo hkrati ohranil kakovostne krajinske prvine. Varstvo značilnosti in posebnosti prostora temelji na rabi, ki je kulturne krajine ustvarila, pri tem pa ima najpomembnejšo vlogo domače prebivalstvo, ki v tem prostoru tudi gošpodari. ♦

**PESTROST KRAJIN
FUŽINARSKO-
STUDORSKIH PLANIN
(PLANINA PRI
JEZERU): RELIEFNA
IN MIKRORELIEFNA
RAZGIBANOST
KRAŠKEGA RAVNIKA,
PAŠNA ZEMLJIŠČA,
GOZD IN GOZDNI ROB,
VODNA PLOŠKEV IN
PASTIRSKÉ STAVBE**

TINE MARENČE

BESEDILO • Jože Mihelič

FOTOGRAFIJA • Jože Mihelič • arhiv Tineta Marenčeta

Pred štiriinštiridesetimi leti sva s Petrom stala na robu Sfinge. Štiri litre vode nama je ostalo. Stopil sem na rob in jo zlival čez previse. Še nikoli se mi ni zgodilo, da bi z dragoceno tekočino počel kaj takega. Trajalo je šest sekund, preden so kapljice razpršenega curka udarile ob skalo in slišalo se je kot zven kristalne čaše, ko se razbije. Dobro se mi zdi, da je ta podrobnost, ki mi veliko pomeni, dobila svoje mesto tudi v filmu. (Ante Mahkota, v predgovoru k četrti izdaji njegove knjige Sfinga)

Poznate novi slovenski alpinistični film *Sfinga*? Čez noč je razburkal slovensko javnost in postal zaželen med alpinisti in nealpinisti. Zakaj je tako privlačen? Zaradi Triglava in njegove Stene, matere vseh slovenskih sten, zaradi odlične kamere Mateja Križnika, ko se plezalci zlijejo v eno z mogočnimi previsi, privlačne zgodbe, ustvarjene na malodane neuresničljivih uresničenih sanjah in zamislih prvih protagonistov slovenskega ekstremnega alpinizma, ki so še trdno stali v gozdaricah klasike. Za resnično dober film bi bilo vse to premalo. Iz ozadja je čutiti skupni duh zelo majhne, toda odlične ekipe, ki je film ustvarjala, popolno usklajenost njenega tehničnega (alpinističnega) in filmskega dela pod vodstvom Produkcijske skupine Mangart. Glasbena oprema filma je odlična (skupina Siddharta, avtor Tomaž O. Rous), ton Gašperja Lobarca izvrsten in med vzneseanim uvodnim tekstom, ki ga nad robom stene prebere dramska igralka Polona Juh, skrivnosten. Film je torej nastal v popolnem sozvočju njegovih ustvarjalcev z režiserjem Vojkom Anzeljcem na čelu, vrhunskih alpinistov, in v sožitju z goro, kajti nekdanji in sedanji plezalci Sfinginega obraza so želeli s tem dejanjem gori obredno vrniti del tega, kar jim je darovala. S tako očitno noto, obrnjeno k naravi in k duhovni ponotranjenosti, je imel film vso podporo Triglavskega narodnega parka in Planinske zveze Slovenije.

Idejni vodja projekta in soustvarjalec filma ter, kar je najpomembnejše, tvorec zamisli, je bil Tine Marenče. Kljub mladosti je uveljavljen kulturni ustvarjalec, ki se najraje izraža v filmskem žanru, univerzitetni diplomirani geograf in sociolog ter vrhun-

ski alpinist. S filmom je prišla v javnost tudi četrta, dopolnjena izdaja knjige *Sfinga* Anteja Mahkote, katere urednik je bil prav tako Tine. Za *Svet pod Triglavom* smo se pogovarjali z njim. Ker ima film *Sfinga* izrazito alpinistično vsebino, smo pogovor pričeli ... z alpinizmom.

Med svojimi vzponi je želel izpostaviti tiste, pri katerih ga je popolnoma prevzela gora in je v povezavi z njo ustvaril tudi filmsko zgodbo. V domačih gorah mu je najbolj pri srcu ogromna, kot iz enega kosa izklesana Loška stena. Prvenstveni zimski vzpon v tej steni, kjer sta že sam pristop do smeri in sestop z vrha spoštljivi dejanji, mu veliko pomeni. Njegov film je nastal tudi v sloviti Schmidtovi smeri v Matterhornu (šte slišali za knjigo *Trije zadnji problemi Alp?*), kjer so se skupaj navezali z mlajšim bratom Anžetom in pokojnim Andrejem Magajnetom.

Med odpravami v gorstva na drugih kontinentih mu je najbolj pri srcu Tien Shan (Nebeško gorovje) v osrednji Aziji. Kar dvakrat se je povzpел na Khan Tengri (7010 m), po njegovem mnenju in po mnenju mnogih poznavalcev najlepšo goro na svetu, drugi najvišji vrh Nebeškega gorovja in najsevernejši sedemtisočak na Zemlji. Njegov najprestižnejši alpinistični dosežek

v tem gorstvu pa je Slovenija direkt, prvenstveni vzpon v osrednjem delu južne stene v Pik Gorkega (6050 m).

Nebeško gorovje je zanimivo povezal v primerjalno filmsko izpoved s Kordiljero Huayhuash v Peruju, drugim najvišjim gorstvom tropskega pasu, ki ga je prav tako očaralo. Iz obeh odprav sta nastala dva filma. *Kaj nam je tega treba* je njegovo diplomsko delo na sociologiji, sicer osebna alpinistična izpoved brata Anžeta, o puštolovščinah v Nebeškem gorovju, *Gorski turizem in varstvo gorskega okolja* pa diplomsko delo na geografiji, v katerem primerja razviti gorski turizem Peruja z Nebeškim gorovjem, kjer se turizem (k sreči) še ni močnejše razvil. Med filmskimi stvaritvami je treba izpostaviti še 30 oddaj iz cikla *Gorske sledi* iz obdobja 2007 do 2009, načrt, da se na slovensko televizijo vrnejo oddaje o gorah in z gora. Kaj takega si kot alpski narod menda tudi zaslužimo.

Za spoznavanje peštre, zelo zahtevne, pa vseeno plodovite in izpovedno bogate ustvarjalnosti tokratnega gosta v rubriki *Osebnosti v Svetu pod Triglavom* je dovolj, čeprav bi lahko še naštevali. V ospredje Tinetovega razmišljanja nenehno prihaja vprašanje, kako se uresničiti v gorah, kako živeti z njimi, kako poštati in ostati del njih samih. Ta vprašanja segajo globoko v našo notranjost. Ko se je Anže, Tinetov mlajši brat, ukvarjal z mislijo o prošti ponovitvi smeri Sfinginega obraz, je nastala ideja za film. Kmalu je zanjo navdušil tudi Gregorja Kresala, ki je leta 1995 opravil prvo prosto ponovitev te slavne smeri. In potem je na prizorišče stopil še Tinetov starejši brat Miha, ki je v filmu prevzel vlogo alpinista Anteja Mahkote, resničnega očeta davne ideje o plezanju v Sfinginem obrazu, skupaj s Petrom Ščetininom (ki ga v filmu igra Anže) pa tudi realizatorja slavne plezalne smeri v Triglavski steni.

Če gore prav dojameš, ustvariš možnost, da se k njim lahko vračaš. Zelo mlad je Tine Marenče prav s Sfingo v veliki meri uresničil željo, da bi naredil nekaj lepega za naše gore. •

INFO TOČKE TNP NA OSNOVNIH ŠOLAH

BESEDILO • Alenka Mencinger

FOTOGRAFIJA • Jože Mihelič • Maja Fajdiga Komar

Osnovne šole iz okolice Triglavskega narodnega parka (v parku je le podružnična šola Soča) že vrsto let dobro sodelujejo z nami. Z razvojem medsebojnega sodelovanja je nastala ideja za vzpostavitev informacijskih točk narodnega parka na posameznih šolah.

Trenutno so v program vključene osnovne šole iz Bohinjske Bistrice, Gorij, Mojstrane, Bovca (poš Soča), Kobarida (poš Drežnica) in Mošta na Soči, ker gre za poskusno delovanje. Glede na interes, ki so ga pokazale šole, je to primerna oblika medsebojne komunikacije, zato želimo v naslednjih letih mrežo informacijskih točk na šolah razširiti.

Omenjene informacijske točke Triglavskega narodnega parka bodo v pomoč učencem in drugim uporabnikom pri pridobi-

ODPRTJE INFORMACIJSKIH TOČK TRIGLAVSKEGA NARODNEGA PARKA NA OSNOVNIH ŠOLAH V GORJAH IN V MOJSTRANI

vanju informacij o narodnem parku, dogajanju v njem in znotraj mreže alpskih parkov Alparc, omogočena pa bo tudi komunikacija med šolami. Informacijske točke so opremljene z zaslonom na dotik oz. računalniškim monitorjem z računalnikom in programsko opremo, ki je bila razvita v ta namen. Na zaslonu je na voljo več »gumbov« za odpiranje različnih vsebin. Za vsebinski del programa skrbi TNP, ki bo omenjene vsebine tudi špreminjal. Šole bodo lahko špreminjale le svoje vsebine, povezane z dogajanjem na šoli. Zaslon ni namenjen samo prikazovanju že pripravljenih vsebin. Omogoča tudi povezavo z internetom, šola pa ga lahko uporablja tudi za prikazovanje lastnih izobraževalnih vsebin. Programska oprema omogoča, da se bodo šole v mreži teh informacijskih točk lahko povezale in izmenjevale informacije po intranetu. Na podružničnih osnovnih šolah v Soči in v Drežnici smo po dogovoru s šolama uredili enostavnejše informacijske točke.

Nova mreža informacijskih točk je nastala v okviru projektov ERA 2, iz katerega so bile sofinancirane točke na gorenjski strani narodnega parka, in Krog parkov – ERA, iz katerega so bili delno pokriti stroški točk na primorski strani parka. •

KAJ ZGORNJEMU POSOČJU PRINAŠA CLIMAPARKS

BESEDILO • *Dr. Matej Vranješ*

FOTOGRAFIJA • *Dr. Matej Vranješ • Jože Mihelič • Luka Markež*

V zadnji številki Sve-
ta pod Triglavom
smo vam na kratko
predstavili projekt
Klimatske spremembe in upravljanje za-
varovanih območij – Climaparks, v ka-
terem ima Triglavski narodni park kot
vodilni partner na voljo 925.000 EUR sred-
stev. Omenili smo, da se projekt financira
iz Evropskega sklada za regionalni razvoj
(85 %) in nacionalnih sredstev (10 %) v
okviru Programa čezmejnega sodelovanja
med Slovenijo in Italijo 2007–2013. Poleg
številke smo vam na kratko predstavili glav-
ne projektne cilje in aktivnosti. Seveda pa
vemo, da vas najbolj zanima, ali in kaj do-
brega bo »špet še en evropski projekt«
prinesel lokalnemu prebivalstvu. Prav s tem
bi vas tokrat radi podrobneje seznanili.

Lokalno usmerjene aktivnosti projek-
ta bodo v celoti potekale v Zgornjem Po-
sočju. V Trenti in Kobaridu nameravamo
urediti dve novi lokaciji za razvoj izobra-
ževalnih, razstavnih in drugih animacij-
skih dejavnosti. Varovana območja, še pose-
bej pa narodni parki, namreč niso name-
njeni le varovanju naravne in kulturne
dediščine, ampak imajo tudi širšo vzgoj-
no-izobraževalno funkcijo. Takšne dejav-
nosti poleg tega lahko postanejo pomem-
ben del lokalne turistične ponudbe, s tem

pa imajo večplastne razvojne učinke. Kako
razvita je lahko tovrstna ponudba, si na-
vsezadnje lahko ogledamo na številnih pri-
merih dobre prakse v tujini.

K razvoju novih dejavnosti v Trenti

Informacijsko središče Triglavskega na-
rodnega parka v Trenti je bilo odprto leta
1995. Spočetka so bili v središču zaposleni
trije domačini, danes, poldrugo desetletje
kasneje, središče zaposluje osem ljudi. V
središču je obiskovalcem na ogled stalna
predstavitev naravnih in kulturnih zna-
čilnosti TNP, posebej tudi ožjega območja
doline Trente, vzpostavljena je informa-
cijska služba za obiskovalce, na prodaj so
nekateri lokalno tipični izdelki. Središče
letno obiše okoli 30.000 radovednežev,
kar je za dolino Trente, pa tudi območje
TNP zavidljiva številka. Treba je tudi po-
udariti, da poleg omenjenih dejavnosti, ki
predvsem zanimajo goste, središče deluje
kot prizorišče številnih kulturnih in dru-
žabnih dogodkov, ki se jih radi udeležujejo
domačini in izletniki. Ne pretiravamo, če
rečemo, da je Dom Trenta danes najpom-
embnejše družabno središče doline. A
kako naprej? Možnosti je namreč veliko.

S projektom Climaparks je domači-
nom, zaposlenim v Domu Trenta, uspešno

AVTOR IN STAFANO SANTI
(PARCO NATURALE DELLE
PREALPI GIULIE) NA
PREDSTAVITVI PROJEKTA V
ZELENI HIŠI V KOBARIDU.

pridobiti sredstva, ki bi središču lahko
pomagala izkoristiti del teh možnosti. V
TNP smo seznanjeni z omenjeno vzgoj-
no-izobraževalno vlogo, ki jo varovana
območja imajo, če ne celo morajo imeti.
Tudi v Domu Trenta že izvajamo občasne
izobraževalne aktivnosti, vendar pa redna
dejavnost na tem področju še ni zaživela.
Poleg pomanjkanja sredstev je bil glavni
razlog v pomanjkanju ustreznega prostora,
saj mora biti Dom Trenta vseskozi na voljo
obiskovalcem. Po drugi strani je v okoli-
ci Doma kar nekaj »pomožnih«
objektov, ki večinoma še niso ustrezno izkoriščeni.
Takšen je tudi objekt v neposredni bliži-
ni Doma (smer sv), ki je ravno pravšnji za
dopolnitev obstoječih parkovnih dejav-
nosti in zmogljivosti. Stoji namreč prav v
središču naselja, fizično je povsem ločen
od Doma, a hkrati še vedno tako blizu,
da sta komunikacija in kombiniranje de-
javnosti z Domom enostavna, parkirna
mešta so pred vhodnimi vrati, v vasi in
dolini je nedvomno dovolj prenočitvenih
zmogljivosti, stavba pa je tudi ravno prave
velikosti in privlačnega videza. Skladno z
našo zavezo, da se bomo pri investicijah
držali načela trajnostnega, recimo temu
dolgoročno nepotratnega ravnanja, bomo
objekt prenovili po sodobnih energet-
skih standardih – iz naravi prijaznih in
energijsko varčnih materialov. Pritlični
prostori bodo namenjeni servisnim dejav-
nostim: večnamenska garaža, delavnica in
depoji za vzdrževalce TNP ter kotlovnica
s kotlom za ogrevanje na biomaso, na ka-
teregega ne bo priključen le prenovljeni po-
možni objekt, ampak tudi Dom Trenta v
celoti. Prvo nadstropje oziroma mansarda
pa bo v celoti preurejena v enoten priredi-
tveni in izobraževalni prostor, opremljen
s sodobno notranjo opremo in tehnologi-
jo. Mansardnega prostora ne bomo pre-

grajevali, saj ga želimo ohraniti ne le za delo v manjših skupinah, ampak tudi za izvajanje običajno dobro obiskanih prireditvev. In kaj bo, se sprašujete, od vsega tega imela lokalna skupnost?

Pojdimo lepo po vrsti. Z novim središčem bo izpolnjen osnovni pogoj za razvoj rednih vzgojnih, izobraževalnih, konferenčnih in seminarjskih dejavnosti, tako za mladino kot druge interesente. Če bodo dejavnosti zaživele, predvidevamo odpiranje novih delovnih mest, tudi za visoko izobražen kader. Obenem bo povečan obisk nudil možnost dodatnega zaslužka lokalnim ponudnikom spremljevalnih storitev, kot so gostinstvo, nočitve, trgovina, prevozi in podobno. Pri tem ni zanemarljivo, da tovrstne aktivnosti večinoma niso vezane na poletno turistično evforijo, vsaj deloma torej lahko oživijo obisk doline v »mrtvi sezoni«. Upamo, da bo tudi nov ogrevalni sistem na biomaso imel lokalno pozitivne učinke – skozi koriščenje lokalnih naravnih virov (gozd) in s tem povezanih storitev. In končno velja poudariti, da prostor ne bo namenjen le zunanjim obiskovalcem, ampak tudi dejavnostim in prireditvam, ki se jih tako radi udeležujejo domačini in ljubitelji Trente od vsepovsod.

Projekt je trenutno v fazi pridobivanja gradbenega dovoljenja. Upamo, da bodo prve lopate zakopale še junija, domačine in obiskovalce prosimo za razumevanje.

K razvoju novih dejavnosti v Kobaridu

Mnogi ste najbrž že opazili, da v pritličju Zelene hiše (oz. Pepčeve hiše, kotraje rečejo domačini) domuje Turistično-informacijski center LTO Sotočje, manj znano pa je morda, da je v zgornjih prostorih po

novem doma tudi Triglavski narodni park. Da si hišo delita TIC in TNP, ni naključno, saj je dolgoročen namen novega skupnega središča zlasti povezovati in spodbujati razvoj dejavnosti, ki imajo za Zgornje Posočje poseben pomen: turizem, naravovarstvo in kmetijstvo. Triglavski narodni park s tem obenem sledi želji, da svoje dejavnosti kolikor le mogoče razprši po celotnem vplivnem območju parka. V projektu Climaparks želimo v to zgodbo vstopiti tako, da podobno kot v Trenti tudi v Kobaridu postavimo temelje za nove izobraževalne in animacijske dejavnosti. V nasprotju s Trento v Kobaridu začnemo povsem znova, no, v Trenti imamo dober zgled. Za začetek smo v drugem nadstropju (mansarda) pred kratkim opremili in tudi uradno odprli nove pisarne, namenjene zaposlenim v TNP. A to je le nujna osnova za dolgoročni razvoj novih dejavnosti. V projektu nameravamo v prihodnjih letih v prvem nadstropju hiše urediti večnamenski izobraževalno-razstavnih prostor. Želimo si, da bi tam našle mesto ne le predstavitve naravne in kulturne dediščine širšega varovanega območja, ampak tudi drugih aktualnih okoljskih in sorodnih tem, kot na primer tistih, povezanih s trajnostnim razvojem, podnebnimi spremembam, ekološkim kmetijstvom, zdravim življenjem, lokalno kulturo in podobnim. Uporabnosti prostora ne nameravamo omejevati s kako stalno »muzejsko« postavitvijo, pač pa želimo ohraniti njegovo večnamensko. Trenutno si tam lahko ogledate razstavo Biosferno območje Ju-

POMOŽNI OBJEKT NA LOGU V TRENTI BO PREUREJEN V ENERGIJSKO VARČNO VEČNAMENSKO IZOBRAŽEVALNO SREDIŠČE

lijske Alpe (avtor je Janez Bizjak), v prihodnosti bomo gostili več priložnostnih razstav. Predvsem pa si želimo, da bi v Zelene hiši našle prostor tudi interaktivne dejavnosti: delavnice, predavanja, seminarji o okoljskih temah, o lokalni naravni in kulturni dediščini, skratka o različnih temah, ki nas vse zmeraj bolj zadevajo. Tako novo Informacijsko središče TNP ne bo le točka, namenjena turistom, ampak prav toliko tudi domačinom. Upamo, da se bo Zelena hiša s tem dolgoročno umestila v mrežo drugih kobarških hiš, ki v podobnih preoblekah že ponujajo zanimivo vsebino: Fundacija Poti miru v Posočju, Kobarški muzej, Muzej sirarstva. Na nas je, da v ponudbi teh vsebin medsebojno sodelujemo in se dopolnjujemo.

Projekt Climaparks se bo zaključil oktobra 2013. Temelji bodo postavljeni. Dolgoročno pa v TNP upamo, da bomo z razvojem novih dejavnosti pripomogli k odpiranju delovnih mest, da bomo tudi mi prispevali k podaljšanju turistične sezone, zlasti pa, da bosta nova Zelena hiša in Izobraževalno središče v Trenti (p)ostali točki srečanja med parkom, domačini, obiskovalci in ljubitelji Zgornjega Posočja. ♦

ZELENA HIŠA BO DOPOLNILA MREŽO ZNAČILNIH KOBARIŠKIH HIŠ Z NOVIMI VSEBINAMI IN POMENOM

OSNOVNA ŠOLA MOJSTRANA

BESEDILO • iz brošure OŠ Mojstrana
FOTOGRAFIJA • Jože Mihelič

ROVTI V VRATIH je naslov zanimive turistične raziskovalne naloge, ki so jo opravili na Osnovni šoli 16. decembra Mojstrana. Naloga je bila finančno podprta iz unesco programa Comenius. Naloga, v kateri je sodeloval tudi Triglavski narodni park, je predvidevala spoznavanje nekdanjih in ohranjenih rovtov v Vratih, zbiranje različnega gradiva ter izdelavo brošure, zloženske ter označevalnih in informacijskih tabel. Osnovna informacijska tabla stoji na Zgornjem Poldovemu rovtu v Vratih, z imeni na značilnih stebričkih pa je označenih osem rovtov.

Pri izdelavi naloge je sodelovalo sedemnajst učenk in učencev šole ter štiri učiteljice kot mentorice. Objavljamo nekaj zanimivih fragmentov iz brošure.

Dovje in Mojstrana ležita v Zgornjesavski dolini in v teh krajih so v preteklosti živeli večinoma kmečki ljudje. Preživetje je bilo težko, a delavni in iznajdljivi ljudje najdejo rešitve. Iz Mojstrane proti Triglavu je dolina Vrata in tam so dovški in mojstranski kmetje krčili gozdove in s tem pridobili čistino. Tem čistinam so rekli rovti.

Z namenom, da ohranimo delček kulturne dediščine, smo se lotili raziskovalne naloge. Želeli smo izvedeti kakšen je bil namen rovtov, kako so izgledali in kaj so tam delali. Prav tako nas je zanimalo kaj je še ohranjeno in kako bi to predstavili tudi ljudem, ki zahajajo v naše kraje.

Na obrobjih rovtov pa tudi ob bajtah in živinskih stajah so bili in so še vedno mogočna drevesa. Jesene so v poznem poletju ali zgodnji jeseni obsekavali in mlade veje povezovali v vejnike, ki so jih najprej posušili v kozolcu ali pa kar na tleh. Vejnike so spravili na hlev ali na petre, kjer so počakali zimo, ko so jih pokrmili živini.

Rovt oz. trato so morali kositi dvakrat.

Košnja je bila bolj pozna – najprej so pokosili na Dovjem in v Mojstrani. »V Vratih je taka trava, da jo je treba do začetka julija pokositi, sicer bi trava kar padla nazaj«, je povedala gospa Vida Šušteršič.

Ko se je kosilo, je na rovt prišlo pomagat več ljudi, prišla je cela družina, tudi otroci, starejši od 5 let. Tako so hitreje opravili delo, pa tudi vzdušje je bilo bolj družabno, veselo. Naši predniki so veliko peli, saj so si s tem krajšali čas ter lajšali delo. Ob času košnje so špali v kajžah na

rovtih, saj je bilo dela veliko in vsega niso opravili v enem dnevu.

Otroci praviloma na rovtih niso bivali in špali, so pa dvakrat do trikrat tedensko prihajali na rovt po sir ter druge pridelke. Ko je sir prišel v dolino, so ga prodajali. Sprva so ga starši nosili na Jesenice. Leta 1895 pa je začela delovati cementarna v Mojstrani; tja so prodali veliko sira, saj so delavci v cementarni živeli večinoma od mlečnih izdelkov mleka, krompirja ter žgancev.

Na vsakem rovtu je bila bajta, kjer se je kuhalo ter delalo sir in skuto. V hlevu, ki je bil za živino, so bile ovce in krave. Hlev je bil ločen od bajte.

Na nekaterih rovtih so imeli še štajo za prašiča, katerega so hranili s sirotko, ki je ostala od sirarjenja.

Zadaj v bajti je bil »hramc«, kjer so imeli shranjen živež in mlečne stvari. »Hramc« lin ni imel, imel je le ozke špranje, skozi katere je šel prepah, zaradi česar je bilo hladno; prav tako pa je bil prostor temen in zato v njem ni bilo muh.

V času košnje in tudi ob slabem vremenu so kosci, grabljice in ostali bivali na rovtih. Kosci so začeli kositi že ob jutranjem svitu in kosili dokler se je trava rezala. Potem so pomagali grabljicam. Obrabčali so seno, da se je bolje sušilo in ko je bilo dovolj suho, so ga začeli pošpravljati na hlev ali svisli (večji rovti so imeli poleg hlevov tudi manjše senike – svisli). Vse seno so znosili na glavah v rjuhah. Pogosto so tekmovali kdo nese več sena in tišči, ki so se radi važili, so vrvi, s katerimi se rjuha poveže še podaljšali. ♦

Pripovedka 🐾

V Višeku sta živela Korošča »Katl in Motel« (Katra in Matevž) ter kozar Radecki, ki je bil Franc Jožefov vojak. Z Gornovim Matevžom je bil Radecki tako skregan, da je imel že vnaprej skopan zanj grob. Ko je Radecki zbolel za pljučnico, je šel Gornov Matevž po pomoč v Mojstrano

PRIGODA IZ VIŠEKA

(po pripovedi Gustla).

Življenje naših prednikov nam pušča zelo zanimive sledi. Vsaj delček teh sledi smo zajeli tudi v naši nalogi. Uspelo nam je s prijaznimi domačini, ki so nam veliko povedali o rovtih. Pokazali so nam tudi predmete, ki se jih danes ne uporablja več,

povedali zanimive zgodbe, predvsem pa delili z nami del svoje osebne zakladnice. Veliko so nam pomagali tudi predstavniki Triglavskega narodnega parka, s katerimi smo si ogledali kje so rovti bili in jih označili tudi na zemljevidu. ♦

PRIPRAVA NAČRTA UPRAVLJANJA TNP

BESEDILO • *Jana Kus Veenvliet* • *Milena Škrl Marega* • *mag. Martin Šolar*

Načrt upravljanja zavarovanega območja je programski dokument, v katerem se določijo razvojne usmeritve ter načini izvajanja varstva, rabe in upravljanja. Z določitvijo razvojnih usmeritev v narodnem parku bo načrt upravljanja vplival

tudi na življenje lokalnih prebivalcev, na dejavnosti in rabe v prostoru ter na porabo finančnih sredstev za izvajanje naravovarstvenih in razvojnih nalog.

V lanskem letu sprejeti Zakon o TNP natančno določa postopek priprave načrta upravljanja. Zakon v slovenski prostor uvaja novost, saj določa, da se zainteresirana javnost v upravljanje narodnega parka vključuje na forumu. Tega je treba sklicati tudi ob začetku priprave načrta. Njegova priprava in načini vključevanja javnosti v celoten proces je bila tudi osrednja tema prvega foruma.

Cilji priprave načrta upravljanja

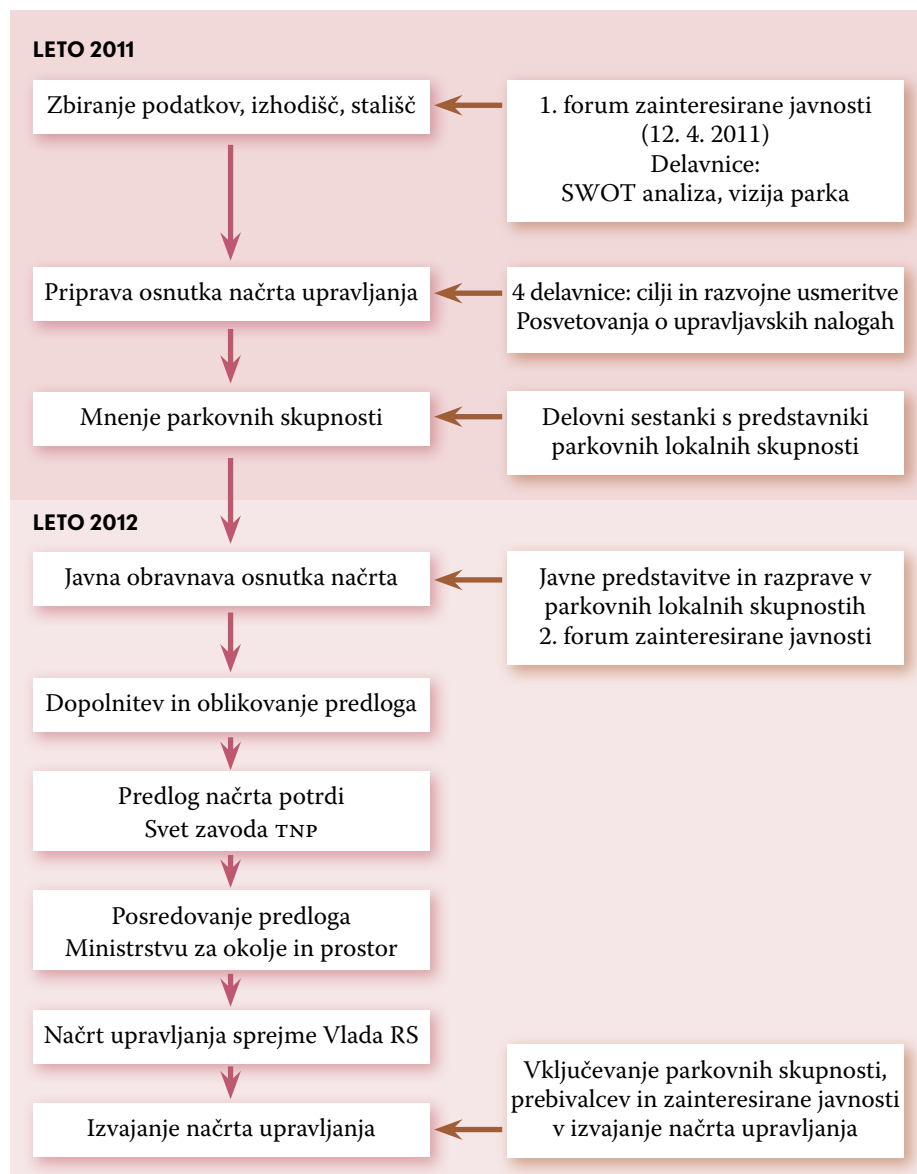
- določitev jasnih upravljaljskih ciljev in nalog
- učinkovito izvajanje novega zakona
- podrobnejša opredelitev varstvenih režimov
- vključitev deležnikov v upravljanje, predvsem prebivalcev na zavarovanem območju
- omogočanje preverjanja učinkovitosti upravljanja
- zagotavljanje usklajenega, trajnega in učinkovitega upravljanja
- zadošitev zakonskim zahtevam.

Kako lahko sodelujete?

O vseh posvetovalnih dogodkih bo javnost obveščena na spletnih straneh TNP (www.tnp.si) in lokalnih medijev. Na spletni povezavi http://www.tnp.si/nacrt_upravljanja_tnp/C254/ bomo sproti objavljali vse pomembne dokumente, na povezavi je mogoče oddati tudi e-predloge in stališča. Svoja pisna stališča in predloge lahko pošljete tudi na:

- tina.markun@tnp.gov.si ali po pošti:
- Triglavski narodni park, Ljubljanska cesta 27, 4260 Bled.

PROCES PRIPRAVE NAČRTA UPRAVLJANJA IN VKLJUČEVANJA DELEŽNIKOV

NA 1. FORUMU O VREDNOTAH IN CILJIH TNP

BESEDILO & FOTOGRAFIJA • Tina Markun

Na prvem forumu zainteresirane javnosti Triglavskega narodnega parka, ki je potekal 12. aprila 2011 v Tolminu, so bili predstavljeni nameni foruma, ki v slovenskem prostoru predstavlja novost za zagotavljanje sodelovanja javnosti pri upravljanju narodnega parka.

Načrt upravljanja je mogoče kakovostno pripraviti in izvajati le, če deležniki, še posebej prebivalci parka, sooblikujejo njegovo vsebino. Prvega foruma se je udeležilo več kot 70 udeležencev – predstavnikov strokovnih organizacij, parkovnih lokalnih skupnosti, gošpodarskih, nevladnih organizacij in zainteresiranih prebivalcev. V razpravi o vrednotah in prednostnih ciljih TNP, ciljih načrta upravljanja in o ustreznosti načrta vključevanja javnosti so podali številna mnenja in konkretne predloge. Vsi predlogi, podani v razpravi prvega foruma, so zbrani v poročilu (na povezavi (na povezavi http://www.tnp.si/nacrt_upravljanja_tnp/C251/)), ki ga bodo obravnavali in upoštevali člani strokovne skupine pri nadaljnjem delu za pripravo načrta upravljanja. Poročilo je bilo posredovano tudi vsem občinam in krajevnim skupnostim v parku s prošnjo, da se objavijo na oglasnih deskah. Na spletni strani www.tnp.si bodo v rubriki Sodelujte pri pripravi načrta upravljanja objavljene tudi drugi relevantni dokumenti v procesu priprave načrta upravljanja.

Vključevanje javnosti je v postopku priprave predvideno v vseh ključnih toč-

kah na delavnicah za prepoznavanje potreb in problemov, pri oblikovanju upravljaljskih ciljev in razvojnih usmeritev, pri oblikovanju nabora upravljaljskih ukrepov in aktivnosti ter pri preverjanju celovitega dokumenta in pri vzpostavljanju povezav za izvajanje ukrepov.

Velika udeležba na prvem forumu in pripravljenost na sodelovanje sta dokaz, da je takšen način sodelovanja javnosti zelo pomemben in ključen za kakovostno pripravo načrta upravljanja, večjo legitimnost ter zato tudi večjo podporo pri izvajanju ukrepov. ♦

Napoved POSVETOVANJA Z JAVNOSTMI

V postopku priprave načrta upravljanja zainteresirano javnost vljudno vabimo na delavnice za pripravo analize stanja – pridobitev stališč o prednostih, slabostih, nevarnostih in priložnostih zavarovanega območja Triglavski narodni park, ki bodo potekale:

- **30. maja ob 17. uri** v Slovenskem planinskem muzeju v Mojštrani,
- **3. junija ob 17. uri** v Osnovni šoli v Soči,
- **14. junija ob 17. uri** v Kulturnem domu v Stari Fužini,
- **16. junija ob 17. uri** v Osnovni šoli Gorje.

DAN ALPSKE KONVENCIJE IN 30-LETNICA TRIGLAVSKEGA NARODNEGA PARKA

FOTOGRAFIJA • Jože Mihelič

VLJUDNO VABLJENI na dan Alpske konvencije in praznovanje 30-letnice zakonske ustanovitve Triglavskega narodnega parka **V SOBOTO, 28. MAJA 2011, Z ZAČETKOM OB 10. URI PRED FESTIVALNO DVORANO NA BLEDU.** Namen prireditve je opozoriti na pomen ohranjene narave in kulturne dediščine alpskega prostora. Še posebej vabljeni na vodeni pohod z ogledom drevesne dediščine v neposredni okolici Blejskega jezera z začetkom ob 10.15 in na otroški dan TNP - likovno Zlatorogovo potovanje z začetkom ob 14. uri.

PROGRAM:

DAN ALPSKE KONVENCIJE

Od 10.00 do 13.30:

- predstavitev nove monografije Triglavskega narodnega parka
- predstavitev različnih organizacij in njihovih programov na področju varstva in trajnostnega razvoja v Alpah

Ob 10.15:

- vodeni pohod z ogledom drevesne dediščine v neposredni okolici Blejskega jezera (lažji triurni pohod, dolžina 7 km)

Od 14. do 17. ure:

- otroški dan TNP - likovno Zlatorogovo potovanje: ustvarjanje pravljичne preproge po cesti pri festivalni dvorani na Bledu, kjer bodo s kredami risali motive TNP.

SLAVNOSTNA AKADEMIJA OB 30-LETNICI TRIGLAVSKEGA NARODNEGA PARKA OB 20. URI V FESTIVALNI DVORANI NA BLEDU

Slavnostni govornik bo predsednik Vlade RS Borut Pahor. Na slovesnosti bomo predstavili monografijo *Dober dan, Triglavski narodni park* avtorja Jožeta Miheliča in podelili Belarjevo priznanje. V glasbenem delu bodo nastopili Manca Špik, Duo Bakalina in Fake Orchestra. Prireditev bo vodil Pavle Ravnohrib. V predverju dvorane bo v času dogodka na ogled razstava *30 let Triglavskega narodnega parka*. Vstop prost.

Iz Bohinja bo za večerno slovesnost ob 20. uri organiziran brezplačni avtobusni pre-

voz po bohinjskih vaseh: odhod avtobusa iz smeri Jereka (odhod avtobusa ob 18.45) po Zgornji dolini proti Stari Fužini, Ribčevem Lazu, Bohinjski Bistrici do Bleda. Avtobus bo počakal na vseh avtobusnih postajah. Povratek ob 22. uri z avtobusne postaje na Bledu.

OTROŠKO PRAZNOVANJE 30-LETNICE TRIGLAVSKEGA NARODNEGA PARKA

Vsi mali risarji, vabljeni, da se pridružite otroškemu praznovanju 30-letnice Triglavskega narodnega parka, od 14. do 17. ure pred Festivalno dvorano na Bledu.

S kredami bomo pravljичno porisali ceste okrog Festivalne dvorane z raznolikimi motivi iz Triglavskega narodnega parka. S pomočjo izkušenih animatorjev in likovnih pedagogov, skupaj z otroki iz parka in njegove okolice ter mladimi gosti iz drugih zavarovanih območij iz Slovenije in tujine, bomo napravili pisano preprogo iz gorskih cvetlic, bištrih slapov, zelenih gozdov, visokih vrhov, pastirskih stanov, poskočnih gamsov in vsega, kar dela Triglavski narodni park podoben pravljичni deželi. Pridružite se nam!

OGLED DREVESNE DEDIŠČINE OB BLEJSKEM JEZERU

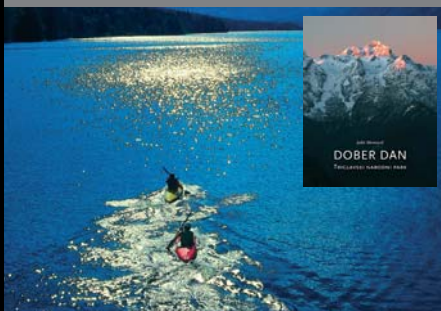
Ob jezeru in bližnjih brežinah raste več kot 30 naših drevesnih vrst, dodano pa je še čez 30 tujih vrst. Bogata dediščina se izraža v mestoma ohranjenem naravnem gozdu, s ponekod vnesenimi tujimi vrstami in načrtno urejenimi parki. Ohranjena drevesna dediščina ob jezeru izkazuje čuteč odnos človeka do okolja. ♦

DOGODKI IN PRIREDITVE V POLETJU 2011

BESEDILO PRIPRAVILI • *Majda Odar* • *Mojca Smolej* • *Marko Pretner*

MONOGRAFIJA JOŽETA MIHELIČA

DOBER DAN TRIGLAVSKI NARODNI PARK

Triglavski narodni park v letošnjem letu praznuje 30 let zakonske ustanovitve. Jubilej bomo praznovali skozi vse leto na različnih dogodkih in prireditvah, osrednja prireditev pa bo 28. maja 2011.

Ob tej priložnosti smo skupaj s tiskarno Medium izdali monografijo Triglavskega narodnega parka, katere avtor je naš dolgoletni sodelavec Jože Mihelič. Izšla bo v mesecu maju.

Monografija približa lepote slovenskega edinega narodnega parka prav vsakomur. Je primerno in lepo darilo. Naročite jo lahko v slovenskem ali angleškem jeziku. Knjiga bo izšla 28. 5. 2011, na dan ko TNP praznuje dan Alpske konvencije in 30 let. Na voljo bo na stojnici TNP po 20 % nižji ceni.

Cena monografije je 35,00 EUR.

INFO SREDIŠČE TNP TRIGLAVSKA ROŽA

Poletni večeri 2011 v Info središču TNP Triglavska roža na Bledu prinašajo zanimivo ponudbo predvsem **Sredinih gledaliških in filmskih večerov**. **Triglavska tržnica z družinskim programom Brihta** bo v letošnjem poletju usmerjena v spoznavanje in odkrivanje zanimivih krajev na gorenjski strani Triglavskega narodnega parka.

Osrednja novost poletja 2011 pa je program Odkrivaj TNP/Discover TNP, ki ga v sodelovanju z lokalnimi partnerji pripravljamo na območju Bleda, Bohinja, Zgornjesavske doline in Trente: za domačine in obiskovalce Triglavskega narodnega parka bodo vsak teden od junija do septembra na voljo naravoslovne delavnice, pripovedovanje zgodb ob ognju, vodeni izleti in gostujoče Triglavske tržnice.

Informacije o posameznem dogajanju bodo na voljo na spletni strani www.tnp.si in v nekaterih tiskanih medijih.

INFO TOČKA TNP POCARJEVA DOMAČIJA V ZGORNJI RADOVNI

Tukaj se odpirajo pogledi na vrhove, človek začuti mir in spozna življenje ljudi pod zavetjem Triglava. Pocarjeva domačija z bogato etnološko zbirko in zgodbo o rodbini doda veličastnim podobam narave še večjo vrednost. Zato je Zgornjo Radovno in Pocarjevo domačjo vredno obiskati. 15. 5., 19. 6. in 21. 8. bomo obiskovalcem pripravili doživljajsko-kulturni program, obogaten z različnimi tematskimi delavnicami in filmskimi oziroma kulturno-glasbenimi dogodki. Več o prireditvah si lahko preberete na naši spletni strani www.tnp.si.

DOM TRENTA

Stalna postavitev razstav v Domu Trenta, bo po petnajstih letih delovanja prvič doživela korenitejšo spremembo s **pre novo razstavo o živi naravi**. V času poletne sezone bomo postavili **tri fotografske razstave**: članov Fotokluba TNP, spominsko razstavo prof. Marijana Lipovška in razstavo odličnega mladega fotografa Dana Briškega.

Med pomembnejšimi prireditvami najjavljamo vsakoletno revijo pevskih zborov **Primorska poje**, projekcije dokumentarnih in igranih filmov in gledališko predstavo domače dramske skupine. **Delavnice za otroke** bodo obogatile življenje v odmaknjeni, vendar čarov polni dolini. V nizu tradicionalnih prireditev izstopa tudi vsakoletni, tokrat že **12. Mednarodni glasbeni forum Dunajskih filharmonikov** in tradicionalni **Trentarski senjem** s prireditvami, ki ga spremljajo.

UREDITEV DOSTOPA K TRDNJAVI POD PREDELOM

BESEDILO & FOTOGRAFIJA • Igor Zakotnik

Občina Bovec na podlagi kulturnovarstvenih programskih usmeritev načrtuje ureditev ostankov trdnjave pod Predelom za ogled in vključitev v turistično ponudbo. Tako je bila v prejšnjem letu ponovno urejena dostopna pešpot, ki se odcepi z regionalne ceste Predel–Bovec nekaj sto metrov pod prelazom Predel.

Utrdba pod Predelom je bila ena izmed šestih avstrijskih utrdb v času vojne z združeno francosko-italijansko armado pred dvesto leti. Trdnjavo sta sestavljali zgornja (stražnica) in spodnja utrdba (baterija), povezani s podzemnim hodnikom. Utrdba je v maju 1809 pod številčnejšo Napoleonovo vojsko padla, nato pa je bila požgana. V letu 1848 je bila zgrajena na novo, v funkciji vojaškega skladišča pa je služila do konca 1. svetovne vojne. Po vojni je propadala, tako da so danes ohranjeni le še zidovi. Ob trdnjavi stoji tudi spomenik padlim branilcem z upodobljenim ranjenim levom ob piramidi pred visokim kamnitim zidom. ♦

ZGORAJ: PREDELSKA TRDNJAVA NEKDAJ (FOTOGRAFIJA IZ KNJIGE F. KLAVORA: KDO DAL PODOBO JE BOVŠKEMU).
SPODAJ: OSTANKI TRDNJAVE DANES Z UREJENO DOSTOPNO POTJO.

RAZMIŠLJANJA IZ POSOČJA

BESEDILO • Gorazd Kutin
Naravovarstveni oddelek Posočje

Naravovarstveni nadzorniki smo s svojim delom na terenu ves čas razpeti med ljudi in naravo. To nam po eni strani omogoča drugačen pogled na okolje in prostor, v katerem delujemo, po drugi pa s časom pridobivamo izkušnje in znanje, ki jih ni mogoče pridobiti zgolj z izobraževanjem.

Ena od takšnih izkušenj je »nadzorniški« pogled na športne aktivnosti in njihov vpliv na okolje. Raznovrstnost in razvoj športnih aktivnosti v zadnjih dvajsetih letih zelo naraščata, kar je še kako čutiti tudi v parku. Marsikdaj slišim: »Pred tridesetimi leti smo se pa vsi turni smučarji v Sloveniji med seboj poznali,« – danes pa lahko v dobrih razmerah in lepem vremenu samo na Krnu naštejemo več kot 50 smučarjev na dan. To nam lahko samo potrdi, da je vpliv na okolje v celotni sezoni prevelik. Posledice se kažejo tudi v tem, da imamo na tem območju le redko možnost opazovati prosto živeče vrste divjadi. Še zdaleč pa to ni edina športa aktivnost v Posočju! Tu so še: gorsko kolesarstvo, jadralno padalstvo, alpinizem, soteskanje ... Vse te oblike športa in rekreacije sicer ne pušijo velikih fizičnih posledic v okolju, a ga kljub temu obremenjujejo, te obremenitve pa najbolj občutijo živali. In te odidejo. Narava brez prosto živečih živali pa je kot vas brez ljudi ali planina brez živine. Lepota je tam, kjer se kažejo znaki življenja.

Naraščanja teh aktivnosti zagotovo ne bomo mogli popolnoma omejiti, niti to ni naš cilj, prav pa je, da bi jih skoncentrirali na določenih območjih in s tem razbremenili preostali prostor.

Treba se bo »pomeniti s samim seboj«, da se bomo naučili obiskati predel narave in ceniti njene lepote – ne da bi o tem na veliko pisali in se o tem hvalili. To pa je naloga vseh nas, ki zahajamo v ta svet pod Triglavom in radi občudujemo naravo takšno, kot nam je bila dana. ♦

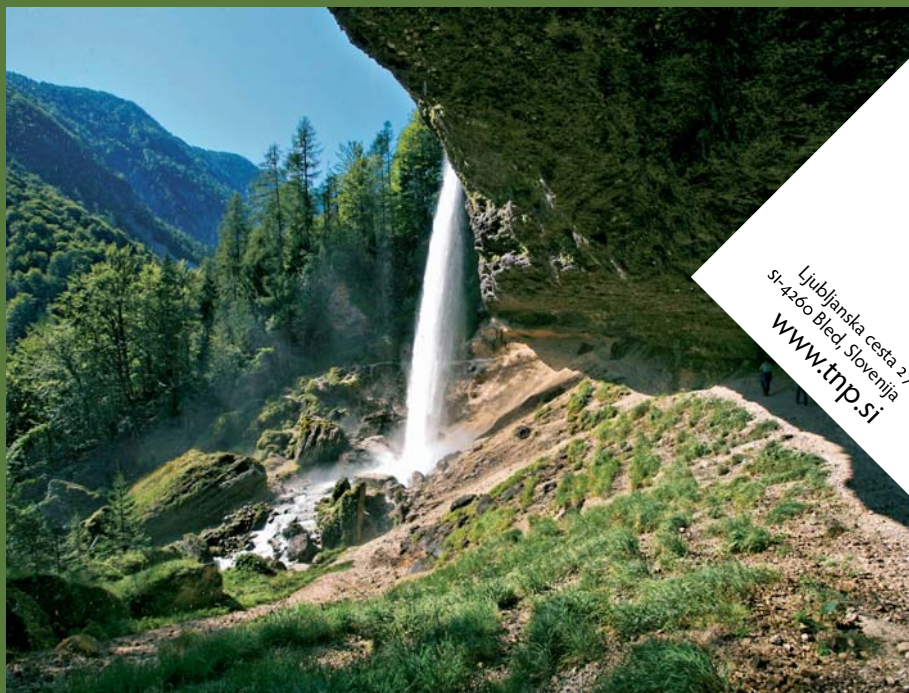
POT TRIGLAVSKE BISTRICE

BESEDILO & FOTOGRAFIJA • *Jože Mihelič*

Sedemnajsta številka časopisa je izšla v času pomembnih obletic Triglavskega narodnega parka (TNP). Zaradi tega vas vabimo, da ob tej priložnosti obiščete enega njegovih biserov, dolino Vrat. Tam je speljana naravoslovna Pot Triglavske Bistrice.

Triglavski župnik Jakob Aljaž je zapisal, da so Vrata najlepša dolina v Alpah. Tudi to je razlog, da odidemo peš v dolino ter doživimo njene lepote in posebnost drugo za drugo.

S pomočjo mednarodne fundacije Alp Action je TNP pot uredili že leta 1995, leta 2006 pa temeljito prenovil. Začne se v zaselku Pri Rosu, pri zadnjih mojstranških hišah, že v mejah narodnega parka. Konča se pod Triglavsko severno steno. Na informacijskih tablah so zapisani različni podatki o značilnem površju in o vodah v dolini, o njenem živalstvu, rastlinstvu in kulturni dediščini. Največji poudarek je na izjemnosti gozdov v dolini, sicer pa med posebnostmi izstopata Stena, mati vseh slovenskih gorskih sten in slikoviti slap Peričnik. Od letošnjega leta dalje naj-

SLAP PERIČNIK

dete ob poti tudi informacijsko tablo in stebričke z opisom in imeni kmečkih rovtov v dolini, kar je okviru projektne naloge s sodelovanjem TNP pripravila Osnovna šola iz Mojstrane (glej strani za mlade in mlade po srcu v tej številki).

Ena od prvenstvenih nalog opisane poti je, da omogoči obiskovalcem doživljanje doline v sproščeni hoji, stran od ceste. Ker poteka trasa poti ves čas ob Triglavski Bistrici, je po njej dobila tudi ime.

Za vse, ki si želijo v dolini aktivno preživeti cel dan, priporočamo nadaljevanje poti od naše zadnje informacijske točke pod Steno na sedlo Luknja, kjer se odpre pogled na primorsko stran Julijskih Alp, v dolino Zadnjico, na planino Zajavor in naprej v dolino Soče, proti Kanjavcu, Vršacu in Lepemu špičju (Veliko špičje). Z Luknje se je mogoče vrniti po poti skozi Bukovlje, skozi gozd, ki ga tudi opisujejo informacijske table. Tam mogočna Stena dobesedno

visi nad dolino (kadar pišemo Stena z veliko začetnico, mislimo Triglavsko severno steno). Nad mogočnim »Amfiteatrom«, velikansko globeljo desno od vpadnice vrha, lahko vsakdo opazi nebotičen, kakor iz enega kosa izklesan steber. To je slovita Sfinga, o kateri v tej številki tudi pišemo.

Od začetka poti mimo Peričnika in skozi znamenite Galerije do Aljaževega doma je dve uri hoda, za ogled mnogih posebnosti ob poti pa je treba dodati vsaj še uro. Tudi od Aljaževega doma na Luknjo traja pot dve uri. Ta del zahteva planinsko opremo in nekaj izkušenj.

Več informacij najdete na spletni strani TNP, v zloženci Pot Triglavske Bistrice in v vodniku Julijske Alpe Tineta Miheliča. •

VIR: INTERAKTIVNI ATLAS
SLOVENIJE, ZALOŽBA MK

Ljubljanska cesta 27
SI-4260 Bled, Slovenija
www.tnp.si